

*Чернобровкін В. М., доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри психології та педагогіки НАУКМА*

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ-ПЕРШОКУРСНИКІВ ДО УМОВ НАВЧАННЯ В УНІВЕРСИТЕТІ

У проблемі адаптації першокурсників до умов навчання (і студентського способу життя в цілому), на наш погляд, є декілька важливих моментів.

Насамперед, неправильним буде розгляд адаптації тільки як «пристосування» до нових умов, оскільки в такому розумінні вона постає як комфортна «акліматизація» першокурсника до закладу вищої освіти. Основними показниками адаптації у такому спрощеному розумінні може бути комфортне самовідчуття студента в нових умовах, задоволеність, відсутність нервово-психічної напруги, тривожності при виконанні начальних завдань тощо. Таке розуміння адаптації призводить до визнання необхідності створення сприятливих умов, за яких організація навчання є головним чинником успішної адаптації. Студент у цьому випадку постає таким, що може адаптуватися лише завдяки особливим зовнішнім умовам.

Натомість важливо визнати, що процес адаптації здійснюється студентом як суб'єктом навчальної діяльності і ширше — суб'єктом власної життєдіяльності. В цьому розумінні адаптація розглядається як процес включення студента в нову для нього освітню систему, у результаті якої він успішно й активно починає функціонувати в цій системі. Тут адаптація постає як процес і результат взаємодії суб'єкта й умов. Основними показниками адаптації в такому розумінні є розвинена навчальна мотивація студента, пізнавальна активність, спрямованість на набуття навичок у сфері обраної професійної діяльності, прагнення до відповідності вимогам закладу вищої освіти і до досягнення успіху у своїй діяльності. При адаптації в цьому сенсі, безумовно, у студента не виникає відчуття абсолютного комфорту і безпроблемної «акліматизації».

У такому розумінні проблема адаптації звучить більш ґрунтовно, оскільки за студентом визнається право бути суб'єктом своєї життєдіяльності, і це ж є вимогою його нової життєвої ситуації.

Проблема зовнішніх умов (тобто умов навчання) у цьому контексті виглядає інакше. Тут умови, у які потрапляє студент, не повинні виконувати роль чинника, що пом'якшує процес переходу. Тобто, не стільки ситуація, в яку потрапляє студент, повинна «спрощуватися», «пом'якшуватися», скільки студент повинен «піднятися» до рівня нової ситуації. Саме в цьому і полягає проблема адаптації. Заклад вищої освіти у якомусь сенсі є моделлю майбутнього життя студента, де йому не підготовлене «місце під сонцем»; за це місце він має боротися.

Тому правомірні і необхідні такі питання: як допомогти першокурснику засвоїти нову для нього соціальну роль і прийняти нову життєву позицію з максимальною користю для нього самого? Якими повинні бути для цього умови? Яким є оптимальний рівень складності цих умов, щоб студент міг утримувати баланс між мотивацією досягнення і збереження рівноваги й безпеки?

Такі умови, на наш погляд, — мають бути гуманними, справедливими, але й певною мірою складними (тобто такими, що перевищують актуальний рівень розвитку студента-першокурсника), а також пов'язаними з чіткими правилами і межами. Саме до таких умов має адаптуватися студент, затвердитися і проявити себе в них, а потім використати їх з метою свого особистісного і фахового зростання.

Таким чином, проблема допомоги першокурсникам у їхній адаптації до умов закладу вищої освіти полягає у способах створення ситуації, у якій студент потрапляє у процес психологічного дорослішання, свідомого ставлення до викликів нового середовища і нової діяльності та прийняття цієї ситуації.